

ШКОЛСКИ ГЛАСНИК

ЛИСТ ЗА ШКОЛУ И УЧИТЕЉЕ

Бр. 11.

У Новом Саду, 15. јуна 1909.

Год. II.

САДРЖАЈ: Учитељ у народу. Расправа Стеве Личинића, равн. учитеља у Белегишу. — Научна и морална филозофија. Rene Worms. Превод Ж. Раковића, учитеља у Торњи. — Данашња јавна настава у Немачкој. — Школа и настава: Представка новосадеког ереског учит. збора Шк. С., за израду специјалног наставног плана за мађарски језик. — Двојаке учитељске школе у Галицији. — Међународни конгрес породичног васпитања. Ж. Раковић. — Учитељство: Представка новосадеког ереског учит. збора епарх. шк. одб. бачком, за сазив заједничке седнице бачких ереских зборова. — Представка новосадеког ереског учит. збора Шк. Сав., за ослобађање учитеља од појачке дужности. — Пољопривредни течајени за учитеље и учитељице. — Из школе самоуправе: Епарх. школ. одбор у Темишвару. — Допис: О ереским школама у Босни и Херцеговини, од Magistra. — Преглед књига: Magyar ABC és olvasókönyv, irtak Benedek Elek és trs. од Д. — Белешке. —

Учитељ у народу.

Написао **Стева Личинић**, равн. учитељ у Белегишу.*)

Учитељско друштво нашега котара ставило је у последње време себи за часну задаћу, да расправља и таква питања корисна по наш народ, која не спадају строго у педагогију нити у наше службене дужности, а ипак су у вези и са том науком и са нашим положајем, који заузимамо у народу. За данас ћемо говорити у опште о томе какав живот и какво деловање треба учитељ да развије у народу, па да то деловање служи на корист и напредак нашега народа у свима гранама његова живота. Да би то деловање до сигурнијег резултата довело, пре свега мора учитељ уживати углед и поверење прво у школи, за тим у друштву у којем се креће и напослетку у маси народа. Овде ћу бити кратак са говором о томе, какво треба да је деловање учитељево у школи па да стече углед и поверење у народу, јер сваки уме и мора своју дужност вршити, али ми је само толико напоменути, да није доста само савесно обрадити научну основу и показати добар успех, јер то народ не опажа толико својим очима нити уме оценити, он оцењује оно што види. Он види и зна да ли учитељ редовно држи школу, да ли деца мирно и уредно иду у школу и из школе,

он види како се захтева да дете мора у школу доћи само чисто и уредно, он види како се од стране школе тражи уредан полазак школе, па ће где коме то и неправо бити, али ће и школа и учитељ код њега у угледу много одскочити. Учитељ, који је попустљив у томе, може уживати донекле љубави, али поверење, поштовање и углед никада, и није кадар у народу ништа добра учинити дочим онај, који се не огрешни о једну тачку закона, стиче поверење и углед и може у народу деловати благотворно. Толико је било нужно рећи о деловању учитеља у школи у свези са овом темом, па ћу прећи на друштвени живот учитељев, какав положај и такт да заузме међу најближом околином, међу онима с којима је тако рећи сваки дан, па да у друштву ужива достојан углед и поштовање, које му припада као образованом човеку и по спреми и по деловању. Околина и друштво учитељево је мање више свуда једнолико по звању и положају, само је разлика у значају појединих. Али између њих и учитеља је у томе разлика, што њих сви фактори и све прилике потпомажу, да буду угледни, дочим је учитељ остављен сам себи да војује за оно поштовање и

*) Расправљано 27 маја о. г. у Бешки на учитељској скупштини котара старо-назовачког.

угледни положај који му по праву припада. За сравњење узећемо овде свештеника и бележника, с њима учитељ има највише службеног дотицаја а и приватно су упућени једно на друго да се састају. Свештенику је најлакше одржати свој углед а то поред цркве. Јер све установе штите и потпомажу цркву. У првом реду је потпомаже и штити држава а потпомаже је и школа. Само је разлика између потпоре државе и школе у томе, што држава штитећи цркву својом моћи и власти, добија као сила и величина још већи углед, дочим школа потпомажући цркву губи углед, а доказ за то не треба нам већи него то, да учитељ у цркви мора певати и кад му се не пева, а цркви расте тиме углед што учитељ као образован човек извршава црквењачку дужност, појање. На даље свештеник је и боље наплаћен, што у друштву такође велику важност има. Уверен сам, да нико ништа против тога нема, што свештеник има таквог угледа и поштовања, нити то нама шкоди и може шкодити, само сам то споменуо с тога да се види, како свештеник не мора себи својим радом и тактом војевати за углед, јер био млад или стар, био сам по себи добар и ваљан или не, увек има првенство у друштву, јер му то црква даје, а ову штите и потпомажу сви фактори, дочим код учитеља као што ћемо даље чути сасвим друкчије то стоји. Бележник такође има углед поред општине, а и сам по себи већ је нека власт у селу а при том материјално излази добро, њему такође није нужде борити се за углед. А да ли школа сама по себи даје угледа учитељу. Не, него напротив учитељ даје угледа школи, па ако је на свом месту има и он и школа угледа, а ако не, онда нема ни он али ни школа. Школа дакле не даје учитељу угледа, власт и новаца и онако нема, те према томе мора он сам бринути се и војевати за свој углед, а то ће постићи часним животом, ваљаним радом и друштвеним тактом.

Уверен сам да је већ свако искусио и уверио се, како се тешко сиромашном човеку одржати на висини угледног положаја, али кад боље о томе размисли и промотри, увериће се, да учитељ може исти углед и поштовање и још веће уживати

него они, који су боље наплаћени а то може само тако учинити, ако увек има пред собом девизу: Ако имаш мало власти и мало новаца, мораш имати доста воље и разума. Пре свега мора се учитељ трудити да постане савршено интелегентан, а то се постижава читањем, штудирањем о свему што је прочитао, чуо и опазио и разговором. Озбиљан и одмерен у понашању и говору, благ, мио и љубезан у опхођењу са сваким, никад не понижавајући се према моћнијима, нити мрштећи се пред слабијим. Свака реч и свако дело, које учитељ учини, не сме да му служи на срамоту и ругло, него да му служи на част. За то учитељ као психолог, проматрајући друштво и околину, у којој се креће и критички суд о њима доносећи, нека прво критички испита сам себе, да ли какове мане можда и он поседује, па ако их има, онда јаком вољом и енергијом нека их исправи. Учитељ ма и сироман не сме ласкати моћнијима, нити примати части од оних, који ће то на зло употребити. Премда не сме бити учитељ ни сасвим повучен, али нек не иде тамо где му место по свом положају није. Особито је важно за учитеља да се не меша у туђе ствари и послове, али одлучно да не да другоме мешати се у своје школске ствари и послове. Најлакше даде учитељ повода другоме мешати се у своје ствари, ако у сваком друштву истиче себе, свој положај и рад и ако много приповеда о приликама у школи и могућим размирицама у школи и међу учитељским особљем. Јер нико никога не може понизити ако се сам не понизи, али пошто знамо, да се ипак нађе који противник, који и без разлога у сваком случају хоће учитеља да понизи, не треба се једити ни свађати с њим, јер обично ко се једи тај и губи, него га треба избегавати и у крајњем случају и презрети, па нек се он једи. Свађа и процесане не служи никоме на дику, а учитељу особито може шкодити у угледу а кадкад и екзистенцији. За то локалне зађевице и противности међу месним странкама или појединцима не смеју увући учитеља у вртлог партајичности, он се мора свагда одржати на висини објективности. Учитељ сав и цео мора бити свега народа а не поједине пар-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

У тије и појединих људи. А то није тешко, па са радношћу можемо констатовати да бар овде код нас у Срему већина учитеља на локалне размирице гледа као штетне по народ, а понижавајуће за свој углед, па не учествује у њима.

У доста великој мери може учитељском угледу а према томе и народној ствари, којој треба да служимо, шкодити политичко странчарство. Учитељ који је активни па још агилни члан једне странке, мора више пута и против свога уверења радити, јер му његови тутори, а то су вође странке, тако заповедају. Ако не послуша, избаце га као исцеђени лимун. За то више пута можемо читати за учитеља који је слаб и неуредан, како га његова партаја хвали као вредна и напредна учитеља, наравно дотле док слуша, а учитеља који је признат као вредан и напредан описују као неуредна и неваљала. То особито важи за она места, где је заоштрена странчарска борба, ту учитељ странчар за противну странку не вреди ништа, нити у тој странци може ишта корисно учинити а и то је наш народ. Код нас је сада наступило доба партизанства као у Србији пре 15 година. Као што су у оно доба тамо учитељи гоњени премештани и затварани због партизанства, тако ето сада код нас бива. Али ко прати школске листове из Србије од последњих година и ко је учествовао на последњим њиховим земаљским учитељским скупштинама уверио се, да су се они већ еманципирани туторства појединих вођа и неће више као обични кортени на својим леђима да пењу појединце на високе положаје, јер су дошли до уверења, да употребљавајући и трошећи своју умну и моралну снагу за корист поједине странке и појединаца велику штету наносе и себи и школи па су закључили, да сви сложено, заједнички и одлучно без обзира на поједине странке сву своју снагу улажу за корист школе и своје унапређење, а тим самим већ служе и на унапређењу свога народа. Не сумњам да ће кроз кратко време и наше учитељство стећи исто уверење и овакав закључак донети.

(Свршиће се.)

Научна и морална филозофија.

Rene Worms.

Превео с француског Живојин Раковић, учитељ — Торња.

ОДЕЉАК V.

Предмет природних наука.

Природне науке испитују конкретне предмете. Ови су двојаки: Жива и безживотна бића. Ове се науке саме деле на 2 серије. Предмет једних сачињавају безживотна бића: земља, предмет геологије, минерали, предмет минералологије.

Друге опет проматрају жива бића: науке друге врсте зову се једним именом: биологија. Сама се биологија може поделити са два становишта:

1. Жива се бића деле на биљке и животиње: у биологији, дакле, разликујемо ботанику, науку о биљкама и зоологију, науку о животињама.

2. Жива су бића форме органа (глава, груди, мишица итд.), у којима се збивају функције (циркулације, предисање, пробава итд.): у биологији, дакле, разликујемо са овог становишта анатомију, науку о органима и физиологију, науку о функцијама.

На теориској основи ових наука почивају неке практичне вештине као што је медицина, наиме: не би могли успешно лечити неко биће а да не познајемо његову нормалну конституцију.

Предмет природних наука јесу, дакле, жива и безживотна бића. Бића у обе врсте имају математских и физичко-кемиских особина, јер и једна и друга (бића) запремају изванредан део простора, трају неко време и испољавају некоје силе (тежина, топлота, кемиски афинитет). И најнезнатији минерал испољава извесне силе. Оно чега минерали немају а што је јединствено биљкама и животињама јесте живот или организација сила као бића које има способности да само одржи своју егзистенцу. Међу самим живим бићима треба разликовати она која проводе бесвестан живот, од оних која о томе свести имају (животиње, бар вишега реда); ове последње се једино могу побудити на свесно чување, узвишавање и улепшавање своје егзистенце. Ми ћемо у осталом прећи на појмове о сили, животу и мисли (види одељак III): видећемо, да међу

њима не постоји провала као ни међу бићима која те атрибуте поседују. Сила, живот и мисао јесу три предмета којима се занимају природне науке.

Каквим начином испитују оне? Исте проматрају бића са поменутиим особинама и појавама, које она испољавају. Данас је опсервација појава скоро све и сва. Идући од чињеница постављају се закони (већ су учињена главнија открића у том правцу). Али смо још доста далеко од исцрпљења области појавâ, сад тек из далека назиремо доба када ћемо се занимати само са законима. Напоследку, природне науке, много сложеније од математских шта више и физичних наука, мање су напредне. Док прве испитују само законе, дотле се оне тек труде, да до тога степена дођу и још су далеко од тога доба због безграничне области појава које треба још да испитају.

ОДЕЉАК VI.

Предмет друштвених наука.

Природне науке истражују индивидуална бића а друштвене пак групе, друштва, образована њима.

Сва су жива бића склона образовању друштава, па с тога друштвене науке не могу порицати испитивање животињских друштава (мрављ, пчелâ итд.). Али за нас људе највише вреде испитивања људских друштава као савршенијих. Ове науке, пре свега, испитују активност човека према његовим ближњима; другим изразом: владање људско, откуда назив моралних наука и њима придевамо. Како је основни мотив ове активности мисао — јер у човеку све мисао управља — то пре свега људска мисао мора занимати друштвене науке. Главне њихове врсте јесу:

1. антропологија, која испитује човека у опће и људске расе;
2. психологија, она испитује људску мисао за себе, дух човечији (антропологија и психологија чине прелаз међу природним и друштвеним наукама, јер оне проматрају индивидуу пре истраживања активности (делања) коју друштвени живот од ње имаде;
3. филологија или наука о језику испитује изјаву мисли речима;

4. Историја, која нам износи, како су постала, развијала се и пропадала разна људска друштва.

На знању ових наука почива једна практична вештина, право, што значи утврђење правилâ у друштву према знању о духу и друштву, да би владала правда. — Треба да се односе и на политичку економију и ту прво на науку о богатствима: како она постају, множе се, деле и како нестају и како можемо, управо, најзгоднијим начином одредити њихово произвођење, множење, деобу и нестајање.

Ове науке трагају, дакле, за хармоничком друштвеном људском активношћу. Како трагају? Као и природне, сабирајући откривене појаве постављају законе који владају уједињеним појавама. Ну, зашто у том не могу онако напредовати као природне, по све је јасно: јер су сложеније. Изналажење чињеница јесте још њихов делокруг: испитивање законâ — овде просто изостављено — односиће се, још за дуго времена, на донашање што савршенијих резултата, којима смо онда доспели до апстрактних наука.

Став изражен на почетку овог одељка обистинен је: све науке истражују чињенице и њихове законе. Али су простије (апстрактне) много раније стигле до законâ, док сложеније (конкретне) још нису завршиле збирање потребних им чињеница. У основи имају све један исти предмет: испитивање света; разлика је само у граници „испитивајуће области“. Тако на пример прве — имајући „ограниченију“ испитивајућу област — пре ће ју испитати те и циљ, својствен њихову испитивању, пре достигнути.

ГЛАВА II.

Метод наука.

ОДЕЉАК VII.

Метод наука у опће.

Знамо шта је предмет разних наука. Сад да видимо начине којим се служе у испитивању тих предмета, наиме: који су методи разних наука.

Научењак, као што видесмо, прво треба да збира чињенице. У ту сврху посматраће

У како се ове у природи јављају и испитиваће их. Ако му проста опсервација (по-сматрање) не подаје све жељене чињенице, чиниће огледе, да их створи; тојест оне феномене, које му природа није пружила, створиће их себи вештачки. *Опсервација и експериментовање* таква су два начина којима се научењак служи при испитивању појава.

Скупљене већ чињенице треба међусобно распоредити сходно њихову природном сродству, то ће чинити: класификација.

У њој се крије још једна друга операција: дефиниција. Јер, пре но што смо два предмета распоредили у две групе, треба да смо их претходно дефинисали. Резумирајући укратко карактеристичне им знаке. Сем тога, да би створили још друге групе, потребно је дати такову једну формулу, која ће садржавати у себи укључност заједничких карактеристичних тачака свију предмета ових група. — *Класификација и дефиниција* јесу друга два научна начина.

Ово није све: треба још изнаћи узроке чињеницама, у класе подељеним, и одредити законе који везују те узроке и њихове последице. Ова се операција зове: индукција. — Пронађен закон можемо — везујући га са другим већ познатим — одлучити од њих: ова се радња зове: дедукција. — *Индукција и дедукција* јесу два метода којима формулишемо природне законе.

Али није могуће свагда дознати све чињенице, извести међу познатим чињеницама строго класификацију или поставити извештај закон. У таквом случају узимамо у помоћ *хипотезу*. Претпоставка се понајчешће оснива на каквој аналогiji, у ширем смислу при испитивању у случају одсутности директних доказа, на чину, дакле, обистиненом у сличном таквом случају. Хипотеза је корисна по науку: јер често пута интуицијом прориче истину, коју ће касније опсервација и пресуђивање потврдити; од свију наведених начина изискује испитивање како од стране њених приврженика, који би хтели да ју потврде, као и противника јој, који теже да ју сруше: покрај тога она чини, да у науку уђе читава гомила нових чињеница. Тако, на пример, ал-

кемична хипотеза о егзистенцији неког „Филозофског камена“, кадра да све метале претвори у злато, дакле скроз неистинита, ипак је великих услуга чинила кемији, откривши мноштво чињеница, које постадоше темељ модерној кемији. Тога ради не би било право одлучити претпоставку од науке, јер јој може бити од реалних услуга. Када набројани разни методи не би донашали потпуно задовољавајућих резултата, ни њена нам помоћ не би вредила.

То су, ето, начини, којима дух људски збира и групише чињенице, поставља им узроке и формулише законе. Разноврсни ови начини морају се поступно употребљавати у свима наукама: Свакад треба да се пође од збирања чињеница пре формулисања закона, од опсервације и експериментисања пре класификације, од индукције пре дедукције. Природно је да и овде морамо да констатујемо факат: да су простије науке напредније од сложенијих. Просте науке имајући мало чињеница да испитају, брзо су свршиле са опсервацијом и класификацијом, па су ускоро дошле до индукције и кроз ову дедукцији. Напротив, комплексне (сложене) науке још су везане за опсервацију и класификацију. То смо, управо, и хтели да обистинимо испитивајући методу разних научних група.

Данашња јавна настава у Немачкој.

(Од Др. Павла Штецнера.)

Превео Ahmes.

II. ОДЕЉАК.

(Наставак.)

Више школе.

Више школе разликују се од народних и продужних школа, што дају ширу и про- странију наставу и што за њих не постоји школска обавеза. Од стручних школа у толико одвајају, што не одговарају захтевима извеснога позива него постижу опште више образовање; а од универзитета се разликују тиме, што је у њима више приправна, пропедевтичка настава.

Под **вишим школама** разумеју се *гимназије, реалне гимназије, реформне школе, реалке и више реалке, више девојачке*

школе и девојачке гимназије. Општим именованом згодно су означене са *средњим школама*, да се на тај начин обележи њихов положај између народне школе и универзитета; али је ово име остало само у Аустрији и у Јужној Немачкој, јер се другде, а нарочито у Пруској, тим именом зову оне школе, што стоје између народних и виших школа.

Законодавна уређења виших школа нема ни немачка држава па, готово, ни поједине савезне државе; али повластице, које се добивају потпуним или делимичним похођењем виших школа, (као н. пр. пуштање на универзитет и давање сведоштва за једногодишњу добровољачку војну службу) важе у целој немачкој држави. У опште се тежило, да се у основним начелима за вишу школу изједначе поједине државе и ако у појединостима постоје по нека одступања. Заслугу за ово јединство има *државна школска комисија*, која постоји од 1875. године и састаје се двапут годишње у седишту, да државном канцелару подноси стручна мишљења односно повластица вишим школама и да над овима врше извесну контролу. Комисија има 6 чланова, од којих по једнога дају Пруска, Баварска, Виртемберг и Саксонска; пети члан заступа Баденску, Хесен, Елзас-Лотарингију и Мекленбург-Шверин а шести члан, најзад, остале мање савезне државице.*)

А.) Гимназија.

Име *гимназија* одомаћило се од времена реформације а у јужној Немачкој употребљује се име *лицеј*, које је дошло из Француске почетком 19. столећа. Под именом *педагогије* (Хале, Магдебург), *кнежевске школе* (Мајсен, Грима, Пфорта), *манастирске школе* (Илфелд, Рослебен), *семинарије* (у Виртембергу) и *витешке академије* (Лигниц Велдбург) разумеју се данас понајвише гимназиски заводи са интернатом; али немају потпуног гимназиског течаја него само разреде од ниже терције (од 4. разреда). *Прогимназије* су у Пруској за-

води са 6 разреда (Секста — ниже секунде) а у Саксонској заводи са 3 или 4 најнижа разреда а виши су разреди увек спојени с реалком. У јужној Немачкој зову се заводи *латинске школе* а не треба губити из вида, да је од давна чувена латинска главна школа у Халу потпуна гимназија.

Име *научењачке (учене) школе*, којим су згодно назване гимназије, показује одмах и циљ ових завода, т. ј. да ученике, пре свега, привреми за универзитет „да се на вишим факултетима мже штудирати Theologia, Medicina, Philosophia и Jurisprudentia“. Ради тога мора гимназија својим ученицима да даде извесну меру позитивнога знања и да их оспособи, да могу самостално да обрађују извесну научну грану, у кратко, „да их научи штудирати“. За то је потребно, да се наставом вежба и јача моћ сазнања у ученика, да се што више утиче на њихово срце и душу и да им се потстакне њихова морална воља, да би доцније на великој школи били кадри, да самостално теже у свом изабратом позиву за оним, што је добро, истинито и лепо. Да, пак, овака настава није само за универзитетлију него у опште за свакога који тражи јаче образовање, по себи је јасно.

Да одговори своме задатку гимназија је узела ове предмете: веронауку немачки, латински, грчки и француски језик, историју, географију, математику и природне науке; као факултативни предмети јесу енглески или талијански и јеврејски језик. Од вештина су певање, цртање, писање и стенографија; телесно вежбање, пак, а нарочито младићке игре помажу неговању тела. Ну у средишту целокупне наставе стоје оба стара језика, латински и грчки; јер неговањем ових језика гимназија баш и добива онај свој нарочити тип, ради кога се гимназиско образовање и зове хуманистичко. С тога се овим предметима даје више од $\frac{1}{3}$ наставног времена: у Пруској 101 од 252 недељна часа, у Баварској 102 од 228, у Саксонској 112 од 258, и у Виртембергу 121 од 263 недељна часа. С латинским језиком почиње се већ у сексти (1. разреду); јер треба да, пре свега, у ученика пробуди осећај за језик и моћ мишљења а то се најбоље постиже самим латинским језиком, „који има сва сред-

*) У којој ће мери утицати царев указ од 1900. године на организацију виших школа, ваља још сачекати; али изгледа да је само једно сигурно, да ће отишети завршни испити после више секунде, да ће настава у латинском језику бити проширена и да ће се постићи равноправност свију деветоразредних виших школа.

ства, којим се говор служи у изразима, с највећом јасношћу далеко пластичаја и непосредно разумљивија него ма у коме новијем језику.“ Још је овде главно, да ученик учи да појми, читајући римске класике, историску везу нашег васколиког образовања у религији, вештини и науци јер је све ово прво поникло на земљишту римскога старог века. С тога дакле, апстрахујући практичке разлоге, ваља почети с латинским језиком али грчки језик мора одмах доћи јер је на грчкој култури основана римска. Са својим узоритим делима у појезији и философији грчки је језик нарочито позван, да шири и унапређује идеалну страну духовнога образовања, које се очекује од гимназије. Поред овога наравно да не сме изостати ревност неговања матерњег језика и темељито увођење у њену литературу чему најбоље служи штудија старих језика. Одговарајући захтевима нашега доба поклоњена је дотична пажња математици и природним наукама, које сразмерно по броју часова одговарају филолошко-историским предметима. Али су, свакако, као што то изводи пр. Ф. Паулзен, хуманистички предмети, у које се сем именованих у ширем смислу урачунавају још религија, историја и француски језик, који стоје са човечјим моралним задатцима живота у тешњој вези него математика и природне науке. С тога се хуманистичким предметима и даје прво место у настави а гимназије су и позване, да их негују и чувају.

1.) Гимназија у Пруској.

Наставни план пруске гимназије уређен је према распису од 1892 :

ПРЕДМЕТИ	VI	V	IV	III	II	I	II	I	II	I
Веронаука	3	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Немачки	4	3	3	2	2	3	3	3	3	3
Латински	8	8	7	7	7	7	7	7	7	7
Грчки	—	—	—	6	6	6	6	6	6	6
Француски	—	—	4	3	3	3	2	2	2	2
Историја	} 2	} 2	} 2	} 2	} 2	} 2	} 3	} 3	} 3	} 3
Географија										
Математика	4	4	4	3	3	4	4	4	4	4
Природне науке	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Писање	2	2	—	—	—	—	—	—	—	—
Цртање	—	2	2	2	2	—	—	—	—	—
Свега недељно	25	25	28	30	30	30	29	29	29	29

У часове немачког језика за сексту и квинту урачунат је по један час за историско причање. Поред ових наставних часова добивају још сви разреди по 3 часа вежбања а секста и квинта и по 2 часа певања, које је као хорско певање, обавезно за ученике свих разреда који имају дара за ту вештину. Још је допуштено, да ученици, почевши од секунде, могу имати даље образовање у цртању и најзад се у три највиша разреда може учити енглески и јеврејски језик по избору, само се не допушта учење оба језика. У градовима, где не постоје други виши заводи поред гимназије или прогимназије, допуштено је оним ученицима, који после ниже секунде желе да оставе школу, да могу учити енглески језик у место грчкога.

Ученици се примају у најнижи разред после навршене 9. године; а за припремна знања тражи се оно, што се у доброј народној школи научи за прве три године, дакле: лакоћу у читању и писању немачким и латинским писменима, познавање врста речи и правописа; поузданост у рачунању с 4 основне рачунске радње у кругу бројева од 1—1000, и мало знања из светога писма. На многим местима имају више школе у Пруској своје сопствене троразредне народне школе. Школска се година рачуна од Васкрса до Васкрса, школски одмор не сме изнети више од 10¹/₂ недеља у години, али још није постигнуто јединство у овом питању у свима провинцијама. Свака школа издаје свој годишњи извештај, у коме је обично и нека научна расправа. Школарина је годишње за краљевске гимназије 120 марака, за прогимназије 100 марака а на градским школама је или већа или мања. На крају школске године постоји од 1892. године у нижој секунди завршни испит, који одлучује о повластици за једногодишњу добровољачку војену службу и о прелазу у вишу секунду. Овај се испит држи пред краљевским комесаром као и испит зрелости на крају више приме (IX. разреда), а при завршном испиту може бити и директор именован за краљевског комесара. Завршни испит може се само једанпут обновити а испит зрелости може и два пута.

Највиша је власт за више школе у Пруској министарство просвете. Сем овога постоје провинцијалне школске колегије, којима је седиште у 12 провинцијалних градова и које учествују у надзору и управи виших школа. У овим колегијама, у којима председавају виши председници дотичних провинција, чланови су сем саветника за духовне, правничке и благајничке послове још и по 2 провинцијална школска саветника, два практична школска човека. Ове власти не само да се старају за имовно стање и рачуноводство школско него је и педагошка управа у њиховим рукама, јер им је дужност да испитују школска правила и уџбенике, да воде надзор над школама и да се старају о уређењу испита. Провинцијалне школске колегије су посебне власти између школа и самога министарства. У градским гимназијама постоје, сем тога, још и месне управе, којима није задатак настава него само спољне потребе и попуњавање упражњених директорских и учитељских места, у чему и држава има права, ако помаже школе у издржању али за то има, у свакоме случају, право да потврђује избор. Религиозну наставу проверавају у року од 4 - 6 година генерални супер-интенданти односно католички епископи, али немају права да самостално издају наређења.

Пруска је имала 1899. године 282 гимназије и 52 прогимназије (на 348437 km²), у којима је било 83.337 ученика. На овим школама радило је 4506 наставних снага, у које нису урачунати свештеници, хонорарни учитељи и приправници. Наставници су управитељи школски, директори, научни учитељи, елементарни и технички учитељи и научни помоћници учитеља. Научни стални учитељи имају титулу виших учитеља, од којих се $\frac{1}{3}$ наименује за професоре. Они имају почетну плату од 2100 марака, која се сваке 3 године повећава са 300 марака те достиже суму од 4500 марака за 27 година службовања. Поред тога добива половина сталних учитеља на потпуним гимназијама и једна четвртина на прогимназијама стални додатак од 900 марака, који се урачунава за пензију и осим тога добивају сви додатак на стан, који се од-

ређује по величини места, где живе. Пензија учитеља и старање за њихове породице уређено је исто онако као и код учитеља народних школа.

Право на наставничко место у вишим школама добива кандидат после положеног испита пред научном испитном комисијом, које за поједине области постоје у Кенигсбергу, Берлину, Грајсвалду, Бреслави, Халу, Килу, Гетингену, Минстру, Марбургу и Бону. Сведоџбе, које издају ове комисије, или су за више учитеље или за учитеље. У првome случају тражи се од кандидата, да сем опште образованости има подобност, да два научна предмета предаје у свима разредима а друга два у средњим разредима. За учитељско место довољна је подобност предавања из три предмета у средњим разредима и из једног предмета у нижим разредима. Сваки кандидат има претходно да проведе две године као приправник, и то прву годину у гимназијалном семинару, којих у Пруској има данас до 40, где се кандидати упознаду с општим педагошким задацима и с методиком појединих наставних предмета; другу пак годину, тако звану пробну годину, проведе кандидат у гимназији, где има да самосталним радом докаже и своју спремину за наставни позив.

(Наставиће се).

Школа и настава.

Представка новосадског среског учитељског збора, за израду специјалне наставне основе за мађарски језик, према државном наставном плану за немађарске школе. Високосл. Шк. Савете! Потписани срески учит. збор слободан је поднети ову своју учтиву молбу:

Новом Наставном основом за мађар. језик, изданом од висок. кр. Угар. Минист. просвете за немађарске школе у Угарској, измењује се из основа правац наставе у мађ. језику како у погледу распореда градива по времену, тако и у погледу методском. Ово обоје је од битна утицаја на ток школске наставе у опште, а како је у вези са строгим законским одредбама у корист самог извођења те наставе, то не само да је учитељ лично стао пред тај озбиљни положај,

него је с њиме заједно и школа дошла у тај положај.

Да би се до почетка 1910./11. школ. године кад наступа извођење поменутог Наст. Плана спремило све што би помогло да се постигне стваран успех који одговара захтевима означеним у поменутом Наст. Плану, учитељство овог среза држи, да је потребно према генералним тражбинама тог Наст. Плана израдити специјалан Наставни План за наставу у мађ. језику у нашим школама, уз то приредити исцрпно градиво у оквиру тог специјалног наст. плана, и спремити потребне уџбенике за децу и помоћне књиге за учитеље.

Да би учитељство дошло до тих потребних помоћних средстава за свој рад, моли овај збор:

Да високосл. Шк. Савет изда специјални Наст. План за наставу у мађ. језику, уз то да изда исцрпно градиво у оквиру тог специјалног Наст. Плана и приреди потребне уџбенике за децу и помоћне књиге за учитеље. Сав тај материјал да се затим изда појединим ереским или бар енарх. учит. зборовима, да га удесе према покрајинским приликама рада и живота.

Наше је уверење, да би тако сређен материјал једино зајемчио могућу једноликост у настави мађ. језика у свима нашим школама, а тиме уједно одговорио и захтевима Министар. Наставног Плана. Тиме пак што би га издала срп. највиша автономна школска власт, био би заштићен од приговора државних надзорних органа, да у опште или у појединостима не одговара оним захтевима који су у генералним одељцима држ. Наст. Плана истакнути.

Таким поступком би се уједно дошло најкраћим путем до тих потребних помоћних средстава.

Ако пак буде остављено појединим ереским зборовима да сами израде такав специјални Наст. План, неће се моћи постићи један од главних услова, а то је једноликост градива и поступка, а то би могло дати повода приговорима који би довели у неповољан положај школе и учитељство.

Из седнице новосадског ереског учитељског збора, одржане

С високим поштовањем

У Нов. Саду, 1. (14.) април. 1909.

Душан Ружић
перовођа.

Бока Михајловаћ
зам. председник.

Двојаке учитељске школе у Галицији. „Pedag. Rozhledi“ пишу: „Као што у нас и у свима западним земљама учитељство и напредне политичке и социјалне странке иду за тим, да би учитељство народних школа било што потпуније образовано, тако исто тежи за тим већ од много година и организација учитеља у Галицији. Земаљска скупштина пољских учитеља у Галицији, одржана у Лавову 1907. год. усвојила је резолуцију, која тражи „да се учитељске школе реформишу у народном духу а у корист темељнијег образовања учитељских кандидата“. Збор професора педагогике у Галицији изјавио је тада, да би требало учитељске школе проширити на пет година, а та пета година била би одређена за што опширније педагошко стручно образовање и за школску праксу, прве четири године спремали би се учитељи у темељнијем опћем образовању, него што је то данас.

А како је сабор одговорио тим тражбинама? Известилац саборски др. Бобрзински (садашњи земаљски управник), у извештају своме није се ни мало осврнуо на захтеве учитељске. На резолуцију професорског збора изјавио је: „Појмљиво је да професори учитељских завода упознавши недостатке у образовању својих ђака траже, да се прошири и јаче учврсти образовање учитељских кандидата, али управа школства мора рачунати и са другим чињеницама. Земља данас не може усвојити жеље народног учитељства. Жеља што се односи на побољшање материјалног положаја, јавно би се повисила кад би се усвојило продужење учења.“ Напротив, усвојено је да се учитељске школе у Галицији реформишу тако, да буде две категорије школа: једне ће спремати учитеље за варошке школе, а друге за сеоске. У овима би главни предмети били природне науке, економија и ратарство, у онима цртање, физика и немачки језик. Један пољски педагошки лист, вели на ово: „Док се у културним земљама иде за тим да народне школе имају доста обилато спремних учитеља и учитеља педагога, у нас су измислили новину чисто галицијску, да буде двојаких учитеља учитеља сељака за села и учитеља механичара и германизатора за вароши“.

Међународни конгрес породичног васпитања. Трећи међународни конгрес породичног васпитања одржаће се у седишту Белгије концем августа месеца 1910. године.

Програм овог конгреса подељен је на 5 главних одсека, од којих сваки имаде своје посебне председнике и перовође. У првом одсеку — за испитивање деце — претресаће се: о способностима, манама, тежњама деце, новим посматрањима, о методама, практичним закључцима, о важности разноврсних метода за одређивање душевне заморености, о трајању учења; о реду у коме треба да се предмети настављају, о почетку наставе обзиром на експерименталну психологију, о бојажљивости у деце итд.

Други одсек обухваћа: 1.) генерална питања: васпитање у породици. У њему се међу осталима расправља о потреби обнародовања појмова о васпитању у породици, о игри и слободном времену деце с обзиром на васпитне сврхе, о домаћој лектури о оделу с хигијенског гледишта. 2.) васпитање пре школског доба. Ту се говори о одгајивању, оделу деце и игри која им развија способности, инструктивним занимањима за децу. 3.) васпитање за време школског доба. Ту се води реч о добу, када дете треба да полази школу, о испиту, факацији сходно разним пределима једне исте државе (испитивање медицинара), о васпитању ручним радом и естетичном васпитању. 4.) васпитање после школе. Тежи се да се деца и по свршетку школе васпитавају, због чега се овде расправља о методима и средствима таковог васпитања. Програм трећег одсека је: абнормална деца. У четвртном се износи разна дечја лектира и у петом разни списи.

Ж. Раковић.

учитељ.

Учитељство.

Представка новосадског среског учитељског збора за сазив заједничке седнице бачких среских зборова. Славни енарх. школ. одборе! Новосадски срески учитељски збор узео је на знање укидање решења тог славног одбора бр. 558. ех 1909. о одржању заједничке седнице среских зборова у Бачкој, но и покрај тог укинућа решио је, да поново умоли славни исти одбор за дозволу такве заједничке седнице, а у смислу становишта овог среског збора.

Да би оправдали ову своју молбу, слободни смо навести ове чињенице: Као разлог укидању сазива заједничке седнице наводи се да је „настао спор између појединих срезова о избору председничке личности“. Зборови који су то ни-

тање тако схватили, нису га схватили како треба. Новосадски срески збор није у том питању стао на становиште да неку личност заступа него је стао на напредно начелно становиште, које је данас савремено у свију напредних учитељских удружења. Наиме: На становиште правилног конституисања, које је данас свугде први услов за успешан рад, а код учитељских удружења се на то свугде тачно пази, јер само правилним конституисањем може се одговорити оној просветној задаћи, коју треба да изводе учитељска удружења као просветна тела. Где год се иде за правилно сређеним радом, тамо нема ни спомена о неком половном или једностраном конституисању, него се свугде настоји да то буде изведено тачном пажњом, како тај чин то и заслужује. За пример наводимо, данас најугледније и најмногобројније учитељско удружење: „Опште немачко учитељско удружење“ које има сада преко 116.000 чланова.

Још при оснивању његову 1871. год. уставно је 4. §. његовог статута „да удружењем руководи централна управа, а ова се састоји из чланова заступника појединих провинцијских учит. удружења, која припадају општем учитељском савезу. Ове чланове, бирају та провинцијска удружења по својој вољи.“ Према овоме, ми смо поступили сасвим правилно, кад смо предлагали засебан управни одбор за заједничке седнице и настојали, да у тај одбор уђу из сваког среског збора по два члана у тај управни одбор.

Немачко учитељско удружење према својој необичној многобројности има одбор, који има значај главног одбора целог земаљског учитељског удружења, а сем тога има одбор који води послове. По најновијем статуту тога удружења од 1902. год., председници појединих подудружења морају бити чланови оног главног одбора. На таком становишту стојао је и овај збор, кад је заступао, да се из три председничка кандидата изабере један за председника, а остала двојица да буду сараденици тога одбора. Избор, пак, самог председника и одборника свугде се врши бирањем, негде јавним на самом покрајинском или заједничком скупу, а негде писменим као н. пр. у Швајцарској пре самог састанка. За савременост и напредност свога становишта овај збор, дужан је био тражити примера тамо, где су прилике најсређеније и најбоље, а све да је гледао и на саму праксу која у наших среских зборова постоји, морао би у том правцу заузети исто ово

своје становиште, јер се у једноставнијем облику исто тако спроводи конституисање и по нашим среским зборовима.

Но кад је ово наше становиште наишло на противно мишљење у управном одбору ст. бечејског среског збора, наш је срески збор пристао, према напред утврђеном споразуму између епаршког надзорника госп. К. Миловановића и зам. председника овог среског збора Ђ. Михајловића, да се по жељи ст. бечејског управног одбора, прва заједничка седница изведе под руковођењем тог управног одбора и њиховог председника и тек на крају те седнице, да се спроведе конституисање и избор часништва за рад заједничких седница у идућим годинама, јер би се за ове заједничке седнице имао израдити и засебан пословник па и нацрт рада и подела послова. Као доказ томе подносимо овде приложен записник управног одбора новосадеког среског збора од 11. (24.) септ. 1908. год. бр. 14.*)

Према свему томе јасно је, да је становиште овог среског збора тачно и правилно, а с погледом на просветну сврху коју би такав заједнички учитељски рад имао да изводи, само је тачно и правилно становиште услов за позитиван успех. У корист таког корисног и напредног рада овај збор и стоји на таком слободном становишту и надао се и нада се, да су прошла она времена, када се за љубав званичности превиђале све добробити, које се постизавају удружењем просветних радних снага, и кад им се ускраћивало да се чак и у значајну корист народног просветног напретка, смеју слободно и самостално кретати у своме раду. А да би овакав заједнички рад учитеља био од знатне користи по унапређење народне просвећености, слободни смо навести, да ми нисмо замишљали ове заједничке зборове, као официјелне шаблонски обављене дужности, него смо их замишљали и замишљамо, као средишта културног рада у корист народа. Ми смо тога уверења, да би у току времена задовољили и осим учитељских кругова образоване чланове нашег народа, да суделују и активно помажу овај наш рад, јер и ако је рад учитељев у ужем свом циљу, рад у школској настави, шири циљ учитељева рада је просветна служба не само месту и срезу, него и целом народу и отаџбини, која данас више него икад треба у свему одржити народ.

Сувремени је принцип у напредним западним друштвеним приликама, да приватна иницијатива има знатна удела у унапређењу и развоју народне просвете. У нас тога нема, али би тај видни недостатак могао поунити учитељски рад заједнички организован, а постављен на основ слободна и самостална рада у границама просветних потреба.

У корист така рада ми и улажемо овде свој глас и молимо: Да се одобри сазив заједничке седнице сва три среска учитељска збора, а та седница да се одржи септембра или октобра месеца ове године у Новом Саду. Пошто нам је намера да већ у тој седници започнемо неки виднији рад, то је овај збор решио: Да узима на себе дужност око приређивања једне мале изложбе учила, ако се ова заједничка седница одобри. Но да би самосталност рада остала на оној исправној висини како такав рад заслужује, овај збор је слободан умолити да се вођење ове заједничке седнице не повери искључиво управном одбору овог среза, него да се према ранијем становишту овог среза то руковођење овако обави:

Ову прву заједничку седницу да отвори епарх. шк. референт или у случају да није присутан, најстарији члан између три председника среских зборова.

После отварања да се обави конституисање овим начином:

Заједничка седница изабраће себи председника, шест чланова управног одбора и потребне перовође. Кандидате за председника и чланове управног одбора бираће у овај мах сваки срески збор у својој летњој, односно јесењој седници и то за председничку дужност сваки збор по једног свог члана, а за одборску дужност сваки збор по два своја члана. Између три председничка кандидата једног би заједничка седница изабрала за председника, а остала два кандидата ушла би у одбор, те би тако цео одбор имао девет чланова осим потребног броја перовођа, о чему би се могло споразумети на самом збору, н. пр. да из сваког среза буде изабран по један члан за перовођу.

Рад за ту прву заједничку седницу могао би се ограничити само на конституисање, на спрему рада за идућу годину и на реферате и тумачења појединих предмета на изложби учила, што би свакојачко заузело више времена, јер би се овај одбор постарао да се неки чланови овога

*) Види бр. 9. „Шк. Гл.“ стр. 148. II зач. 11. ред

збора спреме за извештаче на изложби осталим присутним члановима.

Овим држимо да смо доста тачно приказали тежњу овог збора у корист срећенија и позитивнија заједничка учитељска рада и слободни смо се надати, да ће славни епархијски школски одбор молби нашој изаћи на суерет,

Из седнице новосадског ереског учит. збора одржане

С високим поштовањем

У Нов. Саду, 1. (14.) априла 1909.

Душан Ружић
пероџа.

Ђока Михајловић
зам. председник

Представка новосадског ереског учитељског збора за ослобођење учитељства од појачке дужности. Високославни Школски Савете! У седници зборској од 1. (14.) априла о. г. расправљао је овај учитељски срез о учитељевој појачкој дужности у цркви. По свестрано исцрпеној расправи у овом питању, збор је са 55 гласова против 3 гласа усвојио овај одборски предлог за одлуку:

„Збор овај разликује духовну службу Богу и вери и материјалну службу верској заједници. И оној духовној служби божјој и вери, као њеном извору служи и служиће одано и у томе ће свом душом настојати да упути и поверену му омладину, али против ове материјалне службе — појања у цркви — ограђује се и тржи да се она скине са учитељства, јер је она на штету просветне службе, која је саставни и допуњујући део службе Богу и вери.

Учитељство овог среза стаје у том питању на етичко становиште и нада се, да ће и сви позвани фактори увидети оправданост тога становишта по значај данашње просвете и васпитања и помоћи корист тих најважнијих потреба друштвених.“

Високи Школ. Савете!

У овом питању потписано учитељство је тога мишљења, да на страни учитељства стоје и говоре у корист његовог становишта и историјски и правни и педагошки и хигијенски моменат па и материјална корист народа.

Високом Школ. Савету познато је да је по историјском развоју дужност појања само тако могла настати у део учитељу, што тадашњи учитељ и није био у правом смислу учитељ него пре појач црквени, а тек кад му та дужност допусти, онда се могао бавити и наставом за коју

у први мах и није имао спреме, него само за појачку дужност. Дугом праксом срасла је та појачка дужност тако уз учитеља, да је и онда остала његова редовна дужност, кад је захтев напреднијег просвећеног друштва у пуној мери означио некадашњем појачу, као директну дужност васпитачки делокруг, а појачку дужност систирао у другу индиректну линију рада. Већ сам овај процес промене изведен самим људским друштвом даје нам јасан појам о надмоћности васпитачког делокруга као веома важне културне задаће учитељеве, управо од пресудне вредности над појачком дужности, а тиме нас учитеље ставља у позитиван правни положај према тој дужности. Оваки развој тога питања налазимо и у нашим автономним уредбама, јер док је учитељ пре високог рескриптуалног уређења 1868. год. и Школ. Уредбе од 1872. г. био појач више него васпитач, поменуто автономна уређења, која су донета утицајем свега српског народа преко својих заступника на цркв. нар. саборима од 1865. г. и 1870. г., нигде нису ни споменула у делокругу учитељска рада као обвезу појачку дужност, дачим су сву бригу и настојање положили да васпитачки рад учитељев ставе и одреде на ону висину, која је одговарала духу тадашњег напредног просветног доба у културнијих народа.

Ова чињеница је од пресудног значаја у овом питању. И како се она већ у оно доба, пре тако рећи 40 година, оснивала на здравим погледима у педагошки значај учитељева рада, то је она у данашњем добу развоја педагогике на знајственост, добила тако одлучну вредност, да неоспорно обара све друге захтеве на учитељску интелектуалну моћ и тражи од њега да се посвети једино оној науци и раду за које се вишегодишњом својом спремом залагао, да као зрео члан друштва и свога народа принесе на жртвеник народне просвете своје скромне услуге. По за тачан и истрајан рад у овакој просветној служби, пре свега је важан услов темељно здравље у васпитача. Ради тога се и полаже захтев на учитељског приправника који ступа у учитељску школу, да је потпуно здрав телесно и душевно. Ради даљих здравствених повољних прилика полажу се све бољи и бољи хигијенски услови на школу и њен живот, а свакојако је у томе саставни део и здравље и живот самог васпитача, који је великим напором усљед данашњих све напреднијих захтева педагошких, изложен веома разним напорима који руше и телесно и

WWW.UNIB.RS
УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

душевно његов организам. Код оваких прилика право је да се васпитач сачува бар од оних напора који не спадају у његов директан позив, а то тим пре, ако је напор ширих димензија и од јаког утицаја да наруши здравље учитељево, као што је то случај са појањем где се у опасност доводе најплеменитији органи као што су плућа, а усљед њихова боловања долази у опасност и грло.

Са оваких недаћа наступа околност да учитељ долази у тежак положај лично, а док се тај положај његов или не поправи или смрћу не заврши, нижу се разне несрећене прилике и по саму школу, наставу и васпитанике. Васпитаници се доводе још и у опасан положај да непосредно опће са болесним васпитачем.

Не може се порећи да је ово једна неповољна чињеница по школу и наставу, а не може се порећи да појачка дужност не носи собом велики проценат оваког неповољног хигијенског стања по васпитача. И кад се зна да учитељство и тамо где није изложено сво без разлике оваким напорима у споредној дужности, ипак већ самим својим васпитачким радом даје велики проценат нервних болесника, у колико је тек наше српско учитељство изложено таким недаћама које двоstrukим напором обара своје здравље. У нас још нису тако повољно срећене прилике, да би и у овом правцу имали пред собом бар приближне статистичке податке, али кад би се то аналогно према податцима западних просвећенијих народа прибележило код нас, дошло би се до веома поразних резултата. Педагогика као наука, рачуна данас са свима тим околностима и настоји да их уклони или ублажи, и ми сви који служимо њеним начелима дужни смо да јој у томе помогнемо. А дужни смо јој помоћи већ и стога, што њен сувремен дух иде за тим, да човечанству однегује што боље и савршеније нараштаје. Човечанство ништа не губи, ако место учитеља нека друга особа поје у цркви, али губи много ако му је један цео сталеж изложен опасном боловању и незаштићен од таквих опасности које сваки час могу наступити. Ова се тврдња не може обарати разлогом, да су учитељи и пређашњих година вршили појачку дужност па није тих неповољних хигијенских околности било, јер у та времена није се у опште водило много рачуна о хигијенским приликама, а све да се и водило и да се показало у знатно мањој мери таквих неповољних хигијенских односа, то би било

разумљиво, јер учитељи тада нису толико били ангажовани својим васпитачким радом, као што је то данас и као што ће то сваким даном бити све јаче.

Напоследку ћемо се дотаћи још и материјалне стране код овог питања. Учитељство је до сад бесплатно обављало појачку дужност, изузимајући неколико општина које су добровољно хтеле дати неки незнатан хонорар. У старија времена може се то и разумети и учитељ колико није био педагошки радник целим својим бићем, у толико је народу привређивао и појањем за ону награду коју је као учитељ добивао. Данас кад су прилике сасвим друкчије, учитељ као васпитач, као сувремена педагошки радник, целим својим бићем и сваким нервом својим криво зарађује ону плату, која му се даје за тај његов тешки рад и сваки новчић који добија троструко је искупио знојем својим као онај раденик који ради најтеже техничке послове. У таким приликама није могуће тражити од учитеља, да он ван својег васпитачког напорног рада, врши неки други напоран невапитачки рад и то још бесплатно. Сувременост и човечност захтевају да се сваки рад хонорише. Према томе треба да се хонорира и учитељево појање у цркви. Но може ли се изаћи пред просвећени свет, да се учитељ хонорира са наградом мањом него што је има један најобичнији црквењак? То ни учитељство само не може допустити, а још мање највише представништво просвете, које је заштитник угледа школског и васпитачевог. Да се пак означи за ту дужност онолики хонорар, како тај сам рад као засебан посао захтева, и како треба да је награђен један школован радник на засебном послу, то не би било повољно са материјалне стране по извештај део слабије ситуираних општина. С тога је најповољнији излаз за решење, да се учитељство уопште разреши од те дужности и она повери којем писменијем члану општине, који је спреман у појању. Учитељство би и томе изашло на сусрет, да тамо где за први мах нема таквих спремних појаца, спреми извештај број њих за ту службу, који би и по таку награду отправљали ту дужност, која угледу учитеља никако не одговара.

Високосл. Школски Савете!

Појање у цркви и васпитачки рад у школи то су две дужности, које немају никакве везе, јер ако је учитељ и позван да са васпитачког гледишта песмом и појањем развија у деци естет-

еко чувство, то ће он и даље чинити у оном оквиру како је то наст. планом прописано, али држање певнице не спада у тај оквир. Држање певнице није ни засебан уметнички позив, који би требало наградити наградом за уметнички посао, а међутим је напоран позив, који тражи засебну одморну снагу, чија плућа нису изморена свакидашњим немереним напором од 5, 7 или можда још и више часова и то још у кужном школском ваздуху.

Све су ово чињенице о којима је данашње културно друштво позвано и обвезно да води рачуна. А кад се то све узме у претрес већ на првом кораку, са хуманог гледишта, логично је признати, да учитељство заступа деобу службе појачке и васпитачке са оправданим разлозима, а из прёке животне потребе, чему је право и хришћански признати исправност, и учинити у корист те оправдане молбе све што културно друштво може учинити својим културним радницама, да их што боље и јаче осоколи и сачува за тај велики просветни рад.

У то име учитељство овога среза подноси ову своју учтиву молбу у нади, да ће се у овом културном добу, схватити ова његова молба са онолико пажње, како то заслужује просветна садашњост и будућност народна, а то уверење поткрепљује нам оно решење високог Шк. С., којим је већ раније допустио, да у учит. школама могу бити кандидати оспособљени за учитеље и без оспособљења за појце у цркви, као што је таквих случајева било у сомборској учит. школи.

Из седнице новосадског ереског учит. збора, одржане

С високим поштовањем

У Новом Саду, 1. (14.) апр. 1909.

Душан Ружић
перовођа.

Ђока Михајловић
зам. председник.

Пољопривредни течајеви за учитеље и учитељице. Кр. угарско министарство пољопривреде приређује пољопривредне течајеве за изучавање привредних предмета, у колико је потребно да би учитељи и учитељице могли водити привредне основне и пофторне школе — ове год. од 19. јула до 14. августа и то у економским школама у Ади, Алђођу, Бекешчаби, Брезнобањи, Чиксегеди, Ходмезевашархељу, Јасберењу, Карцагу, Коморану, Лугошу, Папи, Римасомбатхељу, Шо-мођсентмири, Силађшомљо и Суботици, за по

20—20, дакле свега за 300 учитеља, а у Кечкемету 20 учитељица. На ове течајеве примљени учитељи и учитељице добијају по 100 Круна, од које своте одбивши 40 К за издржање добијају при доласку 30 К а других 30 К при поласку. Првенство имају они који досад нису били ни на каквом економском течају. Молбенице упућене на министарство пољопривреде ваља послати преко надлежног кр држ. надзорника

Из школске самоуправе.

Епарх. школ. одбор у Темишвару. Епарх. скупштина темишварска одржана је у понедељак 8. (21.) јуна о. г. На њој су изабрани у епарх. школ. одбор: Свештеници Глиша Стајић и Илија Белеслијин. Учители: Љубомир Лотић и Ника Николајевић. Осим тога учители: Михаило Косић из Вел. Кикинде, Душан Петровић из Врањева, Богдан Поповић из Вел. Бечкерека, Ђура Терзин из Темишвара, Славко Лаковић из Вел. Кикинде, Милош Ковинчић из Арада, Миливој Бугарски из В. Бечкерека, Душан Ковачевић и Александар Торњански из Срп. Арада, Младен Пилић, мерник

У административни одбор изабрани су ови учители: Милан Попов из Карлова, Милан К. Петровић из Вел. Кикинде, Јован Давидовић из Срп. Неузине, Паја Таназевић из Меленаца, Стеван Мишковић из Итебеја.

Тако се овде и сада као и прошлог периода сјајно показало, да је из основе лажна она тврдња коју су смутљивци народни и подмукли непријатељи учитељства ширили да народ неће учитељство. Народ је показао да хоће учитељство, јер је то сасвим његова животна потреба, да се ослања на своје учитељство и свештенство с којим живи и век векује у добру и у злу. И да нема лажних апостола, који народ за своје цели експлоатишу и сеју међу лаковерним члановима народа разне смутње и непоштовање према учитељству, ружећи без разлога све оне учитеље који имају своје уверење и неће да служе ширењу корупције у народу, не би никад никоме ни на ум пало да у школским стварима одриче меродавну реч учитељству, а даје исту лецеде-рима и сапунџијама. А видело се и ко неће учитељство кад је одржана вршачка епархијска скупштина 2. (15.) априла о. г., јер је у њој изабрано само два учитеља у епарх. школ. од-

бор. То би исто постигло и бачке учитеље на недавно одржаној епарх. скупштини у Н Саду, да није било притиска од стране неких учитеља; а да им се опет попрети са шиканирањем учитељства од пре три године, то се већ није смело, јер би се и овај део учитељства, који је тешком муком и обећањима задржан, потпуно отуђио а тиме би та неколицина, која бајаги води народ, сасвим саму себе поткопала. Прави израз њене искрености према учитељству види се у вршачкој епархији, али за невољу умеју такви људи да стегну срце те и учитељству подићу, као н. пр. у бачкој епархији, док им не дође згоднија прилика да учитеље опет одбаце.

Свесно и озбиљно учитељство чува се и чуваће се од оног друштва, које безразложно понижава учитељство у очима неугог, простог света и недостојну игру тера са учитељским угледом.

Учитељска Омладина.

ДОПИС.

О српским школама у Босни и Херцеговини.

Прошло је већ три године дана како су српске школе у Босни и Херцеговини почеле живети уставним животом. До пре три године није могло бити говора о каквом једноликом школском уређењу. Школе су биле уређене онако, како су хтеле општине, које су их издржавале. Учитељ је био управо надничар црквено-школске општине, јер као што је ма кога дана усред школске године могао напустити дужност, тако је исто могао изненада напустити школу по наредби одбора или можда по изричној жељи кога човека од уплива. Сталности не беше никакве. Неки су учитељи са одборима склапали и уговоре, који су опет веома мало вредили. Плата учитељска била је жалосна, углед његов мален. Плату је могао одбор по својој увиђавности повисити или свизити, без да је никоме за то био одговоран. Пензију није нико ни познавао, а петогодишње доплатке давала је својим учитељима само општина у Сарајеву. Укратко био је то неуређен, тежак период и по школу и по учитељство.

Ступањем у живот црквено-просветне уредбе (која је школи обратила врло малу пажњу, а учитељству баш никакву) школа и учитељство тре-

баху да погледају бољим данима у очи. Али и ти дани као да су још врло далеко, јер биланса за ове три године даје доказа, да апсолутистички „чаршијски“ режим још није престао, и као што се неуставно ради у већини школских одбора, тако се исто неправилно и некако као од беде решавају школске и учитељске ствари у неким епархијским саветима, па и у самом Великом Савету. Но ко мало боље познаје прилике у Босни и Херцеговини, неће се овоме јако зачудити. Људи, као што је један Јефтанић, Шола, Кујунџић, Црногорчевић, и други, можда су у својим магазима добри трговци, добри економисти, можда су били способни за „народну борбу“, а свакако да су угледни људи, када им је народ поклатио поверење да у његово име воде политичку борбу, али ти људи немају ни појма о уставном просветном животу, о просветној управи, о раду за напредак школе и учитељства. Ти су људи научили просто трговати, у борби са владајућим режимом научили су „политизирати“, па су ти људи од главе до пете трговци, магацинери, који мисле да се и у нашим автономним телима морају одликовати мајсторијама и политизирањем. Ипак ови и овакви људи дођоше као изабрани чланови за председнике и потпредседнике црквено-школских општина, епархијских савета и самог Великог Савета, тог нашег највишег форума автономног.

Мало илустрације о оваким људима, у чијим рукама и данас лежи судбина и напредак босанско-херцеговачких српских школа.

У седници Вел. Савета, приликом дебатованја о мировинској уредби за срп. учитеље, противио се један од ових „првака“ мировини учитељским удовицама и сирочади. Када га неки чланови учитељи упиташе, од чега да живе удовице учитељске, довикнуо им је овај патриота: „Века раде, па ће имати! Нема цабе хлеба никоме!“ А што ови чланови В. Савета и противно уредби баш „цабе“ примају дијурне, то се за цело никога не тиче.

Други један између ових, као потпредседник Епархијског Савета у Мостару, сам и на своју руку, без икаквих седница, издао је наредбу — и то онако потајно, али ипак писмено — да српски учитељи морају тражити од земаљске владе дозволу за учитељевање, иако се то противи уредби. И тим својим поступком тако је био замрсио ово питање, да су се наше просветне власти носиле са земаљском владом више од по го-

дине и једва се дошло до решења, разуме се штетног по српске школе.

Опет један од ових људи, као потпредседник епархијског савета у Доњој Тузли, тако је „званично“ са главним одбором Учитељског Удружења, да га је јавност морала осудити, а орган удружења изнети на уводном месту сву ту преписку као пример, како се не би смело званичити. И одмах се испоставило, да је и овај „пријатељ српске школе“ све те дописе на своју руку сглизовао и послао без претходнога споразума са члановима савета.

И још један од ових људи, поново изабрани потпредседник Великог Савета, сматра учитељство за неко потребно зло и том своме уверењу даје виднога знака скоро сваке седнице Савета у узвицима: „Па шта хоће ти учитељи? Човек већ нема мира од њих!“

Ови и оваки људи управљају и данас српском аутономијом у Босни и Херцеговини. Још једном напомињем, да су ти људи може бити добри и поштени хришћани, искусни трговци и можда прилични политичари, али ти људи, који су читав свој век провели као учитељски „господари“, који су уживали у својој председничкој моћи и од учитељства тражили да пузи пред њима, ти људи никада неће имати смисли и љубави да раде на напретку, побољшању школских и учитељских прилика.

Има још једно зло, које је „Школски Гласник“ већ унапред видео и на које је српско учитељство у Босни и Херцеговини упозорио у једном од прошлогодшњих својих бројева. То је питање о учитељима члановима наших епархијских савета.

Црквено-школска уредба говори о овим учитељима члановима. Ти се учитељи и бирају, али не онако како се то поступа у културним земљама. Наше учитељско удружење предложило је сваком епархијском савету по двојицу одличнијих и способнијих учитеља, и то из онога места, у коме се држе седнице савета, дакле из Сарајева, Мостара, Бањалуке и Доње Тузле, како би ти учитељи чланови могли доћи сваке седнице без дијурне и путних трошкова. Но савети у Мостару и Д. Тузли просто су игнорисали овај предлог и препоруку учит. удружења и изабрали чланове учитеље по својој вољи и то са стране. И сад што је најлепше: одмах по избору изјавио је председник епархијског савета у

Мостару, да се ти учитељи неће позивати у седнице, јер се „нема пара“! Исто тако је поступио и савет у Д. Тузли. И баш се догодило оно, што по уредби не би смело да буде. За ову неисправност одговорни су председници савета у Мостару и Тузли, а њихово тобожње заузимање за школу и учитељство остаће и надаље само шупља фраза и песак у очи. Савети у Сарајеву и Бањалуци били су ипак обазривији и нису овако некултурно и неевропеки тумачили онај пасус Уредбе, који говори о члановима епархијских Савета. —

За сада оволико.

Magister.

Преглед књига.

Magyar ABC és olvasókönyv a nem magyar ajku tanítási nyelvű elemi népiskolák II. osztálya számára írták Benedek Elek, Körösi Henrik, Tomcsányi János, Mühlbeck Károly rajzaival. Budapest Lampel R. Kk. R. t. Ára 60 fil.

Кад би ме неко запитао, који је најбољи начин за учење мађарског језика, одговорио бих: добар учитељ. И с правом може да каже сваки своме позиву одан, олушевљен за рад учитељ: ја сам школа! Јер учитељ је заиста дух школе и њен напредак је у органској вези са учитељем. Но ако је од пресудног значаја учитељев утицај на школу, много стоји и до средстава, без којих је данас немогуће школу водити. Једно од најглавнијих средстава је читанка. Ако је читанка односно Буквар добар, то учитељ који га безпогрешно методички обрађује, успешно решава најглавније задатке основне наставе.

Ако ико то ми српски учитељи осећамо да немамо најглавније оруђе. Да ли ћемо добити, као што се чује, до јесени? За то смо упућени да сами тражимо из туђих извора помоћи. Сви знамо шта тражи нови Наст. План, ал' ми ћемо за то опет морати пипати по мраку. — Да нам ова неизвесност буде лакша скрећем пажњу п. г. колега на горњи буквар — читанку. Већ прво име једног од писаца, Benedek-а уредника „Néptanítók Lapja“, пружа велику гаранцију да је ово рад људи, опробаних практичара, и као такъв добар рад препоручујем га.*)

Књига се састоји из 3 дела: 1. мала слова, 2. велика слова, 3. читања.

*) Mutatvány példány ingyen

Трећи се део састоји из 97 предмета а главни предмет готово сваког читања је илустрован. Садржина одговара новом Наст. Плану и то градиву које је прописано за I. и II. разред. Градиво првог разреда је обрађено у 18 читања, а II. разр. у 20 читања, осим ових има још и прича, песмица и узречица. Све је то састављено лако, јасно, природно у кратким реченицама. Па и ако би на први поглед рекли да је градиво огромно, проучивши га морамо признати да краће не може ни бити ако се хоће да постигне истакнути циљ у IV. разр.

Уз овај Буквар написали су исти писци и упутство. Цена је 1.40 K а може се добити код Lampel R. ВPest.

Д.

Б Е Л Е Ш К Е.

Наш певачки збор. Молимо чланове и чланице новосадског средског учитељског збора, да једном допи ницом јаве нашем учитељском другу Ђ. Гајину у Нови Сад, који глас певају у збору, како би могао учинити потребне предпеме за наш средски певачки збор.

У пажњу свршеним учитељским приправницима у Сомбору. Доста је сомборских ученика долазило у Босну и Херцеговину за учитеље на срп. прав. основне школе. Црквено-просветна уредба све ове учитеље признала је за сталне без приговора. Но сада је Велики Савет у Сарајеву донео решење, да ће и од сомборских учит. кандидата захтевати полагање т. зв. „дефинитиве“ у Пакрацу, и према томе постављаће их за прве две године привремено.

Како је ово неправедно решење, јер сомборски свршени приправници добијају одмах дефинитивно оспособљење, ми их на ово решење упозоримо пре но што би компетовали на које место у Босни и Херцеговини.

—м

„Нико нема што Србин имаде“, он има н. пр. и то, да у Босни и Херцеговини по манастирима признаје автономна власт и такав начин плаћања учитељу, да се храна учитељу у манастиру рачуна годишње 400 K, те да се и на то задржава 5% принос у мировински фонд. Он и онда мора то да плаћа, ако је отишао о вел. школ. одмору на лечење или разоноду. Свакојако је приморан онда да и све постове испашта по пропису тишица за калуђере. Ово је у сродству са оним системом кад су учитељи у ови наши крајеви добијали наглавке, лојане свеће, сланине

и прочая и које је доба са слашћу сиomiњао један народни вођа пре три године. И само ће нас „несолидарност“ сталешка „избавити“ од таког преисторијског система и од сличног назадњаштва!

Француски лицеј у Београду. Један словенски лист пише, да је српска влада предложила француској, да се у Београду утаноуи француски лицеј. Професоре би именовала француска влада, а издржавање лицеја сносила би Србија.

Затворене српске школе. У цаланачкој кази у Турској затворене су све српске школе по селима. И још, поред тога, Турци не дозвољавају српским учитељима да се баве у местима где су им школе.

Окружна учитељска књијница у Прагу еместена је од зимус у нове красне просторије, које јој је дала варошка управа, уз то јој је набавила довољно намештаја и повисила своту за набавку књига. Књијница је сада уређена у најмодернијем правцу и представља једну од најоосејнијих и најуређенијих чешких учитељских књијница.

Реформа основних школа у Аустрији. Највећа учитељска удружења у целој Аустрији раде на скупљању материјала за реформу школа. У корист тога разаслаће се свима учитељима потребна упутства и списи да истае своје белешке. Градиво које се тако покупи средиће анкета за општи збор који ће расправљати о питању школске реформе.

Одликoвани учитељи. Приликом владаревог јубилеума одликовано је у Аустрији 177 чланова из учитељског сталежа, међу њима знатан број учитеља и учитељица осн. школа.

Клерикална влада у Крајској. Под таким приликама дешава се и у Словенаца, да по неки учитељ напусти опште интересе школе и учитељства, те се малко подвуче под владино крило, да му је мекше.

Кинематограф. Један русински учитељски лист, чини пажљивим на утицај приказа кинематографских на друштвени морал. Прикази бивају често неморалне садржине из живота, а то млада душа све лако прима. Затим напомиње да треба више пазити при представама но које се и деца воде.

Писменост у Индији. По статистици поднесој лондонском парламенту, од 1000 Индијанаца знају читати 98, од 1000 женских само 9.

Кава — та племенита биљка — добила је супарницу. — Ну ова је не ће, нити хоће да потисне из дневног потрошка. Шта више она само ола шава одучење ужитка зрнате каве онама, који је из буди којег разлога не могу или не смеју да пију. Та се специјалитета зове: Франкова „Перл-раж“ или укратко „Перлро“.

Ова ће специјалитета ражи својим изврвним кусом сигурно сваког љубитеља каве задовољити. Укус изварка — приређеног од ове специјалитете — тако је сличан кусу праве каве, да се готово не може веровати, да изварак, приређен од ових красних, на нашим пољанама узраслих и особитим начином пржених зрна ражи не садржава и праве каве.

Пријатна и угодна горчина „Перл-ражи“ донаша са собом, да се иста чим чешће, тим радије пије. Предност овог производа лежи баш у томе, што нема оног слатког, одвратног куска, као н. пр. јечмена сладна кава, која баш због тога — кад се дуже времена пије досади.

Придода ли се том изварку јоште мало и познато и особито обљубљеног правог „Франковог“ додатка за каву, биће исти још бољег и течнијег куска, те лепше боје.

НОВО! НОВО!

≡ РЕЉЕФ ≡

ЗМАЈ ЈОВ. ЈОВАНОВИЋА

Лик из последњег доба Змајева живота.
Ванрадно леп украс за собу на зид, за школе, читаонице, гостионице и др. сличне просторије.

ЛИК ЈЕ ПОДЕШЕН САСВИМ ТАЧНО.

Величина 50 × 35 цм.

 Цена 5 К.

РАЗАШИЉЕ КЊИЖАРА
учитељског деон. друштва
„Натошевић“.

„НАТОШЕВИЋ“ УЧИТЕЉСКО ДЕОНИЧАРСКО ДРУШТВО
у Новом Саду

са основном главницом од 50.000 Круна,

препоручује браћи учитељима свој новчани завод, који прима улоге на штедњу са 4% и 4¹/₂%, издаје зајмове под повољним условима, тачно и савесно обавља сваки новчани посао, ради сваки дан, осим недеље, од 5 сати после подне, а четвртком ради од 2 сата после подне.

Препоручује своје **велико стовариште књига** забавних, поучних, педагошких, за народ, дечјих, икона, школских уџбеника, учила, равног врло доброг писаћег прибора, ванредно доброг мастила, црног и у разним бојама, оловака, гуме, јетиних а добрих задаћница, цртаће артије, цртанака, креде, тушева, упијача, подметача, врло финог сајдпапира у много разних боја, карата посетница, заручних, венчаних и посмртница, куверата ванредно добрих и јетиних. Концент-папира јетинијег него игде.

 Ова учитељска радња је веома велика. већа него икоја друга. Набавља робу из првих и најбољих извора.

Учитељска штампарија „Натошевић“ већа је од свију других штампарија. Има велику количину разних слова, украса и шара, тако да је у стању обавити сваки посао од најмањег до највећег **врло укусно** јер има велики избор материјала, **брзо и тачно**, јер има врло добре раденике, **јефтино** јер потребан материјал повлачи из творница под повољним условима.

Учитељи свију напредних народа имају оваке установе и настоје где год им се укаже прилика, да помогну ове своје установе. Тако треба и наше учитељство да ради и подиже и снажи своје установе.

„Школски Гласник“ излази у Новом Саду 15. и 30. дана сваког месеца осим јула и августа. Стаје на четврт године 2 К или 2⁵⁰ динара. Огласи се рачунају по 6, 5 и 4 К од четвртине стране, и то ако је оглас изишао у листу 1 пут или 1—5 пута или 6 и више пута. Рукописи и претплата шилу се на: **Уредништво „Школског Гласника“ Нови Сад (Ujvidék).**

Издаје: Бока Михајловић, учитељ.

Одговорни уредник: Гавра Поповић, умир. учитељ.

Штампарија Учитељског деоничарског друштва „Натошевић“ у Новом Саду.